

בענין שהחיינו על פרי חדש ושאר דברים - שיעור 217

I. ברכת שהחיינו על פירות חדשים

(א) עיין בעירובין (מ:) דלמדנו משם דישום ב' גדרים בברכת שהחיינו (כ) גדר חוב (ג) וגדר רשות דשהחיינו על הפירות חדשים הוא רק בגדר רשות וגדר החוב כגון על הרגלים ומצות וכיו"ב זה תקנת חכמים גמורה ומצוה דרבנן והעובר ולא בירך נענש כעובר על דרבנן משא"כ בלא בירך על הפירות וכיו"ב דלא נענש (מ"ב רכ"ה - ט - י) וי"א דדוקא בראיית הפרי הוא רשות (הגהות אשר"י ספ"ג זעירובין והסמ"ג) וגם נחלקו הפוסקים מהו הגדר של רשות האם פירושו שהרואה פרי חדש או האוכלו אינו חייב כלל לברך שהחיינו ורק אם ירצה לברך הרשות בידו (מ"ב הג"ל בשם המג"א ושו"א) או שפירש המילה רשות דהיינו שאינו חייב לחזור אחרי פירות חדשים כדי לברך שהחיינו אבל הרואה או האוכל פרי חדש חייב לברך שהחיינו (ברכי יוסף רכ"ה בשם רבינו חננאל וערוך השלחן רכ"ה - ה) ועיין בירושלמי (קדושין פ"ד) דמי שלא אכל פרי חדש עתיד ליתן דין וחשבון על שלא אכל

(ב) ויש מחלוקת אם השהחיינו צריך שיהיה דוקא בענין שיש בו שמחה עיין בתוספות (סוכה מ"ו ד"ה והגלה) והרמב"ם (זרכות י"א - ט) לכן י"א מי שיודע באמת בנפשו שאינו שמח כלל אסור לו לברך שהחיינו על פרי חדש משום שהשמחה מחייב ברכת רשות ובלא שמחה הוא ברכה לבטלה וכ"כ השו"ת משנה הלכות (ו - מ"ג) וכ"כ הבן איש חי (צסקדמה לפרשת ראה) ועיין בספר חיים וברכה (דף ע"ג) שכתב דרבי צבי מזידיטשוב לא נהג לברך על שום פרי ברכת שהחיינו כי לא הרגיש בנפשו שום שמחה גופנית והביא מאחרים דבגלות לא נכון לברך שהחיינו של רשות לשמוח על זה ועיין בשו"ת מהרש"ג (ה - ז"ה - ז) שכתב "דלא ברכתי לעולם שהחיינו על לבישת בגד או על אכילת פרי חדש דאינו חשוב אצלי כ"כ וכיון דהאר"י ז"ל אמר שלא לברך אליו אני שומע" וגם בספר מנהגי ישראל שהביא מהסאטמאר רב שלא נהג לברך שהחיינו על שום פרי חדש וכן שמעתי מרב דוד פיינשטיין דרב משה לא בירך על פרי חדש חוץ מליל ב' דראש השנה ועיין באג"מ (ג - ל"ד צסוף) ולכן כל אחד ינהג כמנהגו ובמקום שאין מנהג ינהג כעיקר דינא דגמרא וכמו שהבאנו בשם הפוסקים שיש לברך על פירות חדשים דוקא אם שמח באכילתם (ספר ברכת השיר והשבח דף ז' - ז)

II. פירות המצויים בכל עונות השנה כמו שיש בזמננו בהרבה מדינות

שמחזיקים את הפירות במקרה וכדומה ובזמן שהפרי מתחדש עדיין נמצא מהישן יש מהאחרונים שחששו בזה שהוא ברכה לבטלה

(א) לא שייך שמחה בהתחדש פרי חדש דכיון דמצויין תדיר הן בקיץ והן בחורף לא שייך כ"כ לברך שהחיינו דבשמחת הלב תליא מילתא (בזמירות דברי יואל ז' אית פכ"ה)

(ב) ועיין באג"מ (ג - ל"ד צסוף) שכתב דלמעשה אולי יש למעט בברכות ובפרט בברכת שהחיינו על פרי חדש שהוא רשות (מג"א ס"ק ו) אבל מ"מ כיון שיותר נוטה לברך לכן בליל ב' דר"ה יכול ליקח פרי שלא טעם עדיין מהחדשים ולברך זמן. זה תלוי בכוננת הרמ"א (רכ"ה - ו) עיין במ"ב (ס"ק י"ח) ורב מרדכי מרקוז אמר לי שהוא אין מברך שהחיינו על שום פרי

(ג) עיין בתשובות והנהגות (ה - ר"ה) דאם מגיע כאן במשך השנה רק מעט ולא מצוי וכיוקר ולא בכל החנויות אלא בחנויות מיוחדות כה"ג ראוי לשמוח ולברך שהחיינו ואם לאו אין מברכים

III. אין מברכים שהחיינו על פירות יבשים כגון צמוקים ותאנים וכדומה והטעם

דאין ניכרין בין חדשים לישנים והוי כמו ירקות (ועיין בשיעור 136 ובספר חיים של ברכה דף פ"ט)

IV. אם מברכים על פירות המורכבים שהחיינו

(א) עיין בבה"ל (רכ"ה ד"ה "פרי חדש") שכתב הבאר היטב בשם הלק"ט דעל פירות המורכבים מין בשאינו מינו אין מברכין עליו לפי שבתחלתו נעשה נגד מצות הבורא "וכ"כ הכף החיים (רכ"ה - אית כ"ו) ושו"ת אג"מ (ז - נ"ח) ובשו"ת באר משה (ז - עמוד ר"כ)

(ב) ובתשובת יעב"ץ (ס"ג) חולק על זה דלענין בריות נאות אף על הממזר יברך ברכת שככה לו בעולמו ואין לך הרכבה יותר ממנו ועוד דהגוי שנטעו והרכיבו לא עשה נגד רצון הבורא שלא הוזהרו על ההרכבה אלא ישראל (עיין יו"ד כ"ה - ו) (ג) וספק ברכות להקל ונכון שיקח פרי חדש אחר ויכוין לפטור שניהם (שו"ת אג"מ ע"ט ושו"ת מנחת יצחק ג - כ"ה)

V. המברך על פרי חדש האם יקדים את ברכת הנהנין לפני ברכת שהחיינו או יקדים תחלה ברכת שהחיינו

(א) עיין בברכות (כ"ב:) שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אולם בזבחים (כ"ה:) מבואר שכל שאין הדבר חובה אינו נחשב בגדר תדיר (שו"ת השאגת אריה סוף כ"א וכ"ג)

(ב) נכון יותר להקדים שהחיינו לברכת הפרי כדי שלא להפסיק בין הברכה לטעמת הפרי בשהחיינו שהוא רשות משא"כ בברכת שהחיינו על המצות שהיא חובה מתקנת חכמים כברכת המצות. ולכן הואיל מעיקר הדין ראוי לברך על הראייה של פרי חדש בלבד טוב יותר להקדים שהחיינו. וכן דעת המ"ב (ס"ק י"ח) בשם הפמ"ג והשעה"צ (ס"ק י"ג) כתב דאינה ראייה מגביל לתורי לאכול דשם אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו משא"כ הכא דדינו שהחיינו הוא רשות וכ"כ הערוך השלחן (ס"ק ה) ושו"ת מהרש"ג (ג - ג) וכ"כ בשו"ת כתב סופר (כ"ה) בשם אביו החתם סופר ועוד

(ג) אמנם דעת רבינו חננאל שכרכת שהחיינו על פרי חדש רשות היינו שאינו חייב לחזר אחר הפרי כדי שיברך עליו שהחיינו אבל כשאוכל ממנו צריך לברך שהחיינו משום חובה. ולכן אין חשיב הפסיק וצריך לברכו אחר ברכת הנהנין וכן כתב הרדב"ז (ב - כ"ה) ושו"ת הלכות קטנות (ב - כ"ו) (עיין שו"ת יחזה דעת ג - ע"ו)

VI. עיין בספר חיים של ברכה שכתב שהחפץ חיים כשהגיע לגיל שבעים שנה קרא לגדולי תלמידיו ובירך לפניהם שהחיינו בשם ומלכות והובא מעשה זה בספר משנת יעקב (ג - כ"ה) וע"ע בהגהות חתם סופר (כ"ה) דלברך בלא שם ומלכות והפמ"ג (תמ"ד מ"ז סק"ט) הביא השו"ת חות יאיר (ע) שכתב שמברך שהחיינו על סעודת שבעים מ"מ הוא כתב וצ"ע ואולי מכיון שלא הוזכרה ברכה זו בתלמוד והפוסקים הראשונים יש אומרים דמי שמגיע לגיל ששים שנה יש לברך שהחיינו על בגד חדש ויכוין לפטור שניצול מכרת (מו"ק כ"ה) שהובא בכף החיים (כ"ג - סק"ט) ועיין שם מעשה ברב יוסף כי הוי שיתין עבד להו יומא טבא והתרומת הדשן כשהגיע לגיל ששים שנה זימן שני זקנים לסעודת סיום מסכת לכבוד גיל זה

VII. שהחיינו על הרווחת ממון - עיין בשו"ע (כ"ג - ג) דמת אביו מברך דיין האמת היה לו ממון שירשו אם אין לו אחים מברך ג"כ שהחיינו דאין ברכה זו תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה (מ"ב כ"ג - סק"ט) ולכאורה הרווחת ממון מדברים אחרים כמו במשא ומתן או שטאק (stock market) אולי ברשותו לברך

VIII. שהחיינו על פאה נכרית - עיין בשו"ת יביע אומר (ד - ס"ה ע"ג - ג) דמברכת שהחיינו היינו אשה מבנות אשכנז דסומכין על דברי השלטי גבורים (ס"פ זמא ח"א ס"ד:) דלא אמרו שער באשה ערוה אלא רק בשער הדבוק לבשרה ממש וכן פסק הרמ"א (ע"ה - ג) ועיין בשו"ת יבי"א (ה - ג) דלנשות ספרד פשוט שאין להן ללבוש כלל הפאה דהוא חפצא דאיסורא ובודאי שאין מברכת עליה שהחיינו עיין באג"מ (ג - פ) שהביא הט"ז (סק"ח) דמברך שהחיינו על כלים חדשים כמו טלית גדול ושאר בגדים חשובים שיש בו שמחה ומכונת חדשה מברך הטוב והמטיב אם אחרים נהנין כמו אשתו ובניו ואם רק לו מברך שהחיינו

IX. שהחיינו על ספרים חדשים - עיין בספר חיים של ברכה (דף ק"ח) שהביא המג"א (כ"ג - ה) דלא אמרו מצות לאו ליהנות ניתנו אלא בעשיית המצוה עצמה אבל הקונה כלי שהמצוה נעשית בו יכול לברך עליו שהחיינו אמנם בשו"ת חתם סופר (ק"ו) כתב דאין מברך שהחיינו רק על מצות הבאות מזמן לזמן ורק אם קבעו ברכה על המצוה עצמה אבל ברכת הטוב והמטיב שפיר מברך (עיין בחיי אדם כלל ס"ג - ה) על הספרים

זכות ההצטרף י"ו לרפאל שלמה לפארקא צארכא החולה יצחק בן ח"י רחל בתקא אור חילי ישראל